

ЕКОНОМІКА АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ І РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

ECONOMICS OF AGRI-FOOD SPHERE
AND RURAL AREAS DEVELOPMENT

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.03.084>

УДК 349.42:338.43:631.151

JEL: O13, Q18

К.О. ПРОКОПЕНКО, канд. екон. наук, с. н. с.,
провідний науковий співробітник відділу форм
і методів господарювання в агропродовольчому комплексі
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: k_prokopenko@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1456-4432>

Л.О. УДОВА, канд. екон. наук, с. н. с.,
старший науковий співробітник відділу форм
і методів господарювання в агропродовольчому комплексі
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: u_lyudmila@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8216-0379>

РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЧНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ З ПОЗИЦІЙ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Виробництво органічної продукції є важливим напрямом розвитку аграрного сектору України, що сприяє підвищенню продовольчої безпеки, здоров'ю населення і збереженню довкілля. Визначено, що чинне органічне законодавство ЄС містить ключові нововведення, які стосуються посилення контролю, спрощення сертифікації для дрібних фермерів, і нові правила імпорту органічної продукції. Показано, що саме в цих напрямках має змінюватися національне законодавство на шляху подальшого наближення до європейських стандартів.

Ключові слова: органічне сільськогосподарське виробництво; законодавство ЄС; законодавство України; стандарти; сертифікація.

Ц и т у в а н н я: Прокопенко, К., Удова, Л. (2025). Регулювання органічного сектору в Україні з позицій імплементації нового законодавства ЄС. *Економіка України*. 68. 03 (760). 84-97. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.03.084>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Одним з найбільш премінентних напрямів розвитку сільського господарства України є органічне виробництво, яке гарантує продовольчу безпеку держави, виступає запорукою здоров'я нинішнього і майбутніх поколінь, забезпечує збереження довкілля, що створює низку преференцій для виробників органічної продукції. Серед стратегічних переваг органічного сектору слід виокремити такі: ринкові (зростаючий попит на органічну продукцію в Європейському Союзі покращує експортні можливості вітчизняних виробників; диверсифікація виробництва за рахунок органічних культур посилює конкурентоспроможність агровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках); екологічні (зменшення вуглецевого сліду — важлива складова стратегії боротьби з кліматичними змінами і наближення до європейських екологічних вимог; безпечність і збереження навколишнього середовища — використання технологій органічного виробництва підтримує родючість ґрунтів і зберігає біорізноманіття); економічні (вищий дохід від органічної продукції порівняно з конвенційною в довгостроковій перспективі за рахунок зростаючого попиту і посилення соціальних та екологічних ініціатив); переваги інноваційного розвитку (органічне виробництво потребує впровадження інноваційних методів і технологій; органічні культури є складовою циркулярної економіки за рахунок використання в альтернативних ланцюгах виробництва біопалива і присадок). Перехід українських агровиробників на органічне виробництво завдяки використанню цих стратегічних переваг посилює їх потенціал для економічного, екологічного і соціального розвитку.

З початком широкомасштабного вторгнення органічний сектор зазнав відчутних втрат. Серед проблем, з якими зіткнулись аграрії, — відсутність фізичної можливості вести сільськогосподарську діяльність у багатьох ключових аграрних регіонах України через окупацію, мінування сільськогосподарських земель, військові дії, руйнування об'єктів інфраструктури (у тому числі знищення ферм і сховищ), порушення ланцюгів постачання ресурсів агровиробництва тощо. Усе це негативно вплинуло на тенденції розвитку органічного сектору, однак він не втратив своєї актуальності.

Розвиток органічного аграрного сектору в Україні широко і детально досліджується науковцями. Переваги й проблеми органічного виробництва висвітлено в ряді наукових праць. Зокрема, В. Ващенко (2023) розкриває значний потенціал і перспективи його розвитку; І. Городняк і С. Петровський (2023), розглядаючи ринок органічної продукції в Україні, зауважують, що невеликі агровиробники є найбільш активними інвесторами в секторі органічного виробництва; К. Прокопенко і Л. Удова (2022), досліджуючи розвиток органічного виробництва в Україні й світі, та О. Хаєцька (2019) наголошують, що саме органічні практики забезпечують покращення й збереження довкілля, сприяють відновленню стану ґрунту і його родючості, формують систему здорового харчування населення, чим забезпечують всеохоплюючу продовольчу безпеку країни. Крім того, саме ці технології можуть забезпечити довгострокові тенденції підвищення ефективності й рентабельності сільгоспвиробництва.

С. Берсуцька і Т. Козичева (2020) акцентують на тому, що стримувальним чинником розвитку органічного виробництва є недосконала законодавча база і відсутність конкретних пропозицій щодо її покращення. І. Чичкало-Кондрацька і О. Федіна (2016) вказують на неузгодженість українського законодавства у сфері органічного виробництва із законодавством ЄС. О. Малохліб (2021), у свою чергу, говорить про незавершеність узгодження вітчизняної законодавчої бази в галузі органічного виробництва з правовою базою ЄС.

Погоджуємося з думкою І. Ігнатенка (2021) щодо необхідності формування і реалізації вітчизняної моделі управління ринком органічної продукції, яка включатиме оновлену державну політику в галузі органічного виробництва, обігу й маркування органічної продукції; формування необхідного нормативного забезпечення для функціонування дієвого державного контролю; державної підтримки сприяння розвитку як внутрішнього, так і зовнішнього ринків органічної продукції.

Отже, **мета статті** — оцінити нормативно-правове забезпечення сільськогосподарського органічного виробництва в Україні з позицій імплементації нового законодавства ЄС.

Стан органічного сектору в Україні. Виробництво органічної продукції є перспективним напрямом розвитку аграрного сектору, що відповідає потребам сучасних споживачів, які дедалі більше цінують здоров'я, екологічні й етичні аспекти виробництва продовольства. Саме тому в передвоєнний період органічне виробництво в Україні розвивалося високими темпами (табл.).

Скорочення площі сертифікованих земель спричинили кілька факторів. Від початку широкомасштабної війни в декількох регіонах, зокрема в Запорізькій і Херсонській областях, через окупацію значно зменшилися площі сіль-

Стан органічного виробництва в Україні в період 2016—2023 рр.

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Органічні виробники, од.	426	504	635	617	549	528	462	481
з них сільськогосподарські виробники	294	304	501	470	419	418	380	383
Площа сільгоспземель (органічних і перехідного періоду), тис. га	381,2	289,0	309,1	468,0	462,2	422,3	264	471,2
з них з органічним статусом	289,6	201,0	233,5	384,5	410,6	370,1	246,1	390,9

Джерело: складено авторками за: Площі під органічним виробництвом 2016—2022 рр. *ОрганікІнфо*. URL: <https://organicinfo.ua/infographics/organic-land-2016-2022/> (дата звернення: 20.09.2024); Органічна карта України 2023 (ЄС, NOP). *ОрганікІнфо*. URL: <https://organicinfo.ua/infographics/organic-map-of-ukraine-2023/> (дата звернення: 20.09.2024).

ськогосподарських угідь і відбулися зміни в роботі органів іноземної сертифікації. Більшість цих органів призупинила свою діяльність в Україні через високі ризики при здійсненні контролю за діяльністю операторів, що призвело до припинення проведення сертифікаційних інспекцій на місцях. Інші втратили право проводити сертифікацію в Україні. Послуги із сертифікації у 2021 р. здійснювали 13 органів іноземної сертифікації, а у 2022 р. — лише вісім. Наприклад, у зв'язку з виходом з України через війну одного органу іноземної сертифікації, що сертифікував органічне виробництво в Черкаській і Тернопільській областях, площа земель з підтвердженим органічним і перехідним статусом у Черкаській області зменшилася з 36,1 тис. (2021 р.) до 2,6 тис. га (2022 р.), а у Тернопільській — з 61,6 тис. до 2,1 тис. га¹. Ці фактори також вплинули і на скорочення кількості органічних операторів. Хоча частина операторів перейшла до інших органів сертифікації, але здебільшого вони (оператори) припинили органічну діяльність, продовживши конвенсійне сільгоспвиробництво. Переважно це були постачальники великих трейдерів, які здійснювали експорт морським шляхом. Звісно, на скорочення кількості операторів вплинула і широкомасштабна війна, зокрема, значно зменшилася кількість органічних операторів у Запорізькій і Херсонській областях, а також в інших прифронтових регіонах. У 2023 р. ситуація покращилася завдяки тому, що працювали вже 10 органів сертифікації.

Законодавче забезпечення органічного сектору. Розвиток і підтримка органічного сектору, забезпечення якості органічних продуктів і захист інтересів споживачів регулюються національним органічним законодавством. Необхідність переходу українського ринку органічної продукції у правове поле була зумовлена євроінтеграційним курсом України. Крім того, це є необхідною умовою для захисту іміджу виробників на ринку, надання споживачам можливості свідомого вибору, забезпечення відкритого доступу до інформації про операторів, які працюють на ринку. Наслідком таких дій стають зростання кількості поціновувачів органічної їжі, збереження навколишнього середовища і розвиток сільських територій.

Законодавче врегулювання сфери органічного виробництва в Україні розпочалось у 2013 р. з ухвалення відповідного Закону України². Однак цей документ не став дієвим. Проблемність його практичного впровадження була спричинена відсутністю системи контролю за органічним виробництвом. Також через невідповідність органічному законодавству ЄС він не забезпечував визнання українського органічного агровиробництва на ринках ЄС (Мовчан, 2021). У 2018 р. на заміну практично недієвому закону було ухвалено Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного

¹ Кислицька М. Державне регулювання органічного виробництва в Україні. *Органічна платформа знань*. 2023. 01 січ. URL: <https://dSPACE.organic-platform.org/xmlui/handle/data/682> (дата звернення: 17.09.2024).

² Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини. Закон України № 425-VII від 03.09.2013 р. Ст. 721. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18#Text>

виробництва, обігу та маркування органічної продукції»³, у якому імплементовано основні ключові положення трьох чинних на той момент Регламентів ЄС: № 834/2007 (2007)⁴, № 889/2008 (2008)⁵ і № 1235/2008 (2008)⁶.

Основні зміни стосувались унормування сертифікації органічного виробництва, системи контролю й відповідальності за порушення законодавства. Серед них основними є: а) запровадження сертифікації процесу виробництва, а не продукції, оскільки лише контроль на всіх стадіях виробництва дозволяє гарантувати органічність отриманого продукту. Підхід простежуваності, імплементований у новому законі, є важливою складовою органічного законодавства ЄС; б) унормування ефективної системи контролю за органічним виробництвом; в) запровадження штрафних санкцій за порушення законодавства. Так, без чинного механізму відповідальності виробники зможуть вводити споживача в оману товарами з написами «органічний», «біо-», «еко-». Попередній Закон України⁷ забороняв таке маркування для неорганічних продуктів, однак не містив можливості відстеження таких порушень і притягнення недобросовісних виробників до відповідальності. Наразі новий Закон України⁸ щодо органічного виробництва повністю імплементовано, оскільки ухвалено всі 11 підзаконних нормативно-правових актів. Таким чином, українське законодавство у сфері органічного виробництва вже повноцінно працює.

У 2023 р., незважаючи на повномасштабне вторгнення, розпочалася робота двох державних реєстрів у сфері органічного виробництва, обігу і маркування органічної продукції, з'явився перший вітчизняний орган сертифікації Органік Стандарт, який був акредитований Національним агентством

³ Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Закон України № 2496-VIII від 10.07.2018 р. Ст. 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

⁴ Council Regulation (EC) No 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) No 2092/91. OJ L 189, 20.7.2007. P. 1—23. *EUR-Lex*. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2007/834/oj> (дата звернення: 17.09.2024).

⁵ Commission Regulation (EC) No 889/2008 of 5 September 2008 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No 834/2007 on organic production and labelling of organic products with regard to organic production, labelling and control. OJ L 250, 18.9.2008. P. 1—84. *EUR-Lex*. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2008/889/oj> (дата звернення: 17.09.2024).

⁶ Commission Regulation (EC) No 1235/2008 of 8 December 2008 laying down detailed rules for implementation of Council Regulation (EC) No 834/2007 as regards the arrangements for imports of organic products from third countries. OJ L 334, 12.12.2008. P. 25—52. *EUR-Lex*. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2008/1235/oj> (дата звернення: 17.09.2024).

⁷ Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини. Закон України № 425-VII від 03.09.2013 р. Ст. 721. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18#Text>

⁸ Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Закон України № 2496-VIII від 10.07.2018 р. Ст. 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

з акредитації України згідно з вимогами українського законодавства про органічне виробництво, обіг і маркування органічної продукції і внесений до Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції⁹, який запрацював 17 серпня 2023 р. На середину грудня того ж року в Реєстрі налічувалося 113 операторів, а на 23 вересня 2024 р. — уже 244¹⁰. У вітчизняних торговельних мережах з'явилась органічна продукція українських виробників, яку марковано новим офіційним державним логотипом для органічної продукції.

Водночас законодавство ЄС у сфері органічного виробництва активно розвивається. Європейські законодавці повністю оновили нормативно-правову базу, яка регулює органічне виробництво й обіг органічної продукції. Так, у 2018 р. на заміну Регламентів (ЄС) № 834/2007, № 889/2008 і № 1235/2008 затверджено новий документ — Регламент (ЄС) № 2018/848 (2018)¹¹, яким внесено низку важливих змін у систему правового регулювання органічного виробництва в ЄС. Структура нового органічного законодавства ЄС являє собою не окремий Регламент, а цілісну систему органічного законодавства. Якщо раніше система складалася з кількох регламентів, то в новому законодавстві всі нормативно-правові акти згруповано відповідно до розділів основного регламенту, а саме правила виробництва (рослинництво, тваринництво, харчові продукти, корми, аквакультура), репродуктивний матеріал рослин і насіння, контроль, торгівля з третіми країнами тощо. Нові зміни набрали чинності з січня 2022 р., що вимагає від вітчизняних законотворців ураховувати їх при формуванні державної політики щодо органічного виробництва.

Нова система включає низку інновацій, які стосуються: внесення змін до системи контролю за виробництвом органічної продукції шляхом ужиття суворіших превентивних заходів і перевірок усього виробничого ланцюга; введення системи групової сертифікації з метою спрощення процесу сертифікації для дрібних фермерів; запровадження нових правил щодо імпорту органічної продукції у ЄС; збільшення переліку продуктів, на які поширюються органічні правила.

У частині контролю в ЄС передбачено посилення довіри споживача до органічної продукції¹². Зокрема, жорсткішає контроль за групами операторів, що є виробниками різних видів органічної продукції, які мають відпо-

⁹ Перший орган сертифікації акредитований відповідно до українського законодавства. *ОрганікІнфо*. URL: <https://organicinfo.ua/stages/> (дата звернення: 19.09.2024).

¹⁰ Площі під органічним виробництвом 2016—2022 рр. *ОрганікІнфо*. URL: <https://organicinfo.ua/infographics/organic-land-2016-2022/> (дата звернення: 20.09.2024); Органічна карта України 2023 (ЄС, NOP). *ОрганікІнфо*. URL: <https://organicinfo.ua/infographics/organic-map-of-ukraine-2023/> (дата звернення: 20.09.2024).

¹¹ Regulation (EU) 2018/848 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on organic production and labelling of organic products and repealing Council Regulation (EC) No 834/2007. OJ L 150, 14.6.2018. P. 1—92. *EUR-Lex*. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2018/848/oj> (дата звернення: 18.09.2024).

¹² Там само.

відати критеріям стосовно розміру, обороту й вартості сертифікації (зазначено, що розмір групи операторів не повинен перевищувати 2000 членів). Новий органічний регламент включає додаткові правила контролю щодо харчових продуктів і кормів: перевірка відповідності мінімум раз на рік; краща гармонізація щодо оцінки ризиків; запровадження спеціальної вимоги для органічних виробників щодо застосування запобіжних заходів на всіх етапах виробництва, які є аналогом системи НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points). Такі заходи повинні унеможливлювати потрапляння до органічної продукції речовин, заборонених у органічному виробництві. Наприклад, призупиняється органічний статус продукції, у якій виявлено залишки пестицидів. За відсутності запобіжних заходів виробнику загрожують скасування сертифікації і штрафи.

Регламент запроваджує можливість групової сертифікації, яка дозволяє дрібним виробникам об'єднуватися для спільного виробництва органічної продукції і спільного проходження її сертифікації. Перспективи даної моделі полягають у полегшенні умов ведення бізнесу для вітчизняних виробників, особливо дрібних фермерів, оскільки вони матимуть можливість проходження групової сертифікації, що значно заощадить для них як час, так і кошти. Дозвіл на одночасне ведення органічного і традиційного господарювання, за їх поділу згідно з нормами, також суттєво здешевить перехід до органічного виробництва (Прокопенко, Удова, 2022).

Регламентом встановлено, що для проходження сертифікації група операторів повинна складатися тільки з фермерів або операторів, які вирощують водорості або аквакультуру, а також можуть займатись обробкою, підготовкою чи розміщенням на ринку харчових продуктів і кормів; вартість індивідуальної сертифікації для неї повинна становити понад 2 % обороту або стандартного обсягу органічного виробництва, її річний оборот органічного виробництва не повинен перевищувати 25 000 євро, або мати стандартний обсяг органічного виробництва — 15 000 євро на рік, або кожен член групи повинен мати господарство площею не більше 5 га, або 0,5 га для теплиць, або 15 га включно для багаторічних пасовищ. Крім того, група має бути створена в державі-члені або в третій країні; мати правосуб'єктність; складатися з членів, які провадять діяльність географічно наближено один до одного; запровадити спільну систему маркетингу для виробленої нею продукції; запровадити систему внутрішнього контролю, що складається з документованого набору заходів і процедур контролю, згідно з яким конкретна особа або орган відповідає за перевірку дотримання кожним членом групи вимог цього Регламенту (ЄС)¹³.

Нововведення щодо запровадження нових правил імпорту органічної продукції у ЄС передбачає дію двох систем режиму імпорту: торговельні

¹³ Regulation (EU) 2018/848 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on organic production and labelling of organic products and repealing Council Regulation (EC) No 834/2007. OJ L 150, 14.6.2018. P. 1—92. *EUR-Lex*. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2018/848/oj> (дата звернення: 18.09.2024).

угоди з третіми країнами і визнання органів сертифікації / органів державного контролю з метою відповідності. Існує декілька винятків у підході щодо відповідності: спеціальні дозволи для використання продуктів і речовин; визначення катастрофічних обставин¹⁴. Перехідний період, який дозволяє експортувати третім країнам продукцію, визнану як еквівалентну Регламенту (ЄС), закінчився 31 грудня 2024 р., і в подальшому сертифікація відповідно до Регламенту (ЄС) № 2018/848 є обов'язковою.

Сьогодні в Україні органічні виробники сертифікуються переважно приватними органами сертифікації, які працюють за стандартами ЄС. Однак дозвіл на постачання еквівалентної продукції у ЄС зупинений 31 грудня 2024 р. (Мовчан, 2021).

Відповідно до Регламенту (ЄС) № 2018/848, органічне виробництво є загальною системою управління фермами й виробництвом продуктів харчування, яка поєднує найкращі практики екологічних і кліматичних дій, високий рівень біорізноманіття, збереження природних ресурсів, забезпечення благополуччя тварин і високих стандартів виробництва згідно із зростаючим споживчим попитом на натуральні продукти. Таким чином, органічне виробництво, з одного боку, забезпечує споживчий попит на органічну продукцію, а з іншого — постачає загальнодоступні товари, які сприяють захисту довкілля, добробуту тварин і розвитку сільських територій.

Новий Регламент було розширено за рахунок таких трьох категорій: живих або неперероблених сільськогосподарських продуктів (сировини), включаючи насіння та інший репродуктивний матеріал рослин; перероблених сільгосппродуктів для продовольства; кормів. Регламент містить і нові положення: заохочення коротких каналів збуту і місцевого виробництва; забезпечення чистоти навколишнього середовища, збереження й відновлення родючості ґрунтів і забезпечення біорізноманіття (Прокопенко, Удова, 2022); використання органічного репродуктивного матеріалу рослин і порід тварин з високим рівнем генетичного різноманіття, стійкості до хвороб і тривалості життя; заборона використання штучних наноматеріалів у виробництві харчових продуктів¹⁵. Регламентом упроваджено додаткові правила до виробничих процесів органічного виробництва, зокрема для рослинництва, тваринництва, аквакультури, виробництва харчових продуктів.

Правила для рослинництва включають органічний репродуктивний матеріал рослин і органічний гетерогенний матеріал, використання якого дозволяється лише після поінформування відповідного органу влади. Регламентом передбачається вирощування органічних культур у живому ґрунті, або їх живлення має бути пов'язане з ґрунтом через ґрунтову екосистему. Регламентом забороняється гідропонне виробництво як метод вирощування рослин.

¹⁴ Бусака Е. Новий Регламент (ЄС) 2018/848 про органічне виробництво. Брюссель, жовтень 2021. URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2022/01/IFOAM-EU_-New-Organi-Regulation-_UA.pdf

¹⁵ Там само.

Правила для тваринництва встановлюють певні вимоги до утримання сільськогосподарських тварин, птиці й бджіл щодо щільності поголів'я і технічних вимог до їх утримання. Оскільки виробництво тваринницької продукції пов'язане з використанням сільськогосподарських угідь, безземельне тваринництво має бути заборонене, за винятком бджільництва. Умови й методи утримання органічних тварин повинні задовольняти їх поведінкові потреби і забезпечувати високий рівень їх благополуччя (постійний доступ до відкритих майданчиків, уникнення страждань чи болю тощо). Годувати худобу слід кормами, виробленими відповідно до правил органічного виробництва, переважно з власного господарства фермера з урахуванням потреб поголів'я. За певних умов фермерам дозволяється використовувати і конверсійні корми, що надходять з їхніх власних господарств, а також кормовий матеріал мікробного чи мінерального походження.

Органічна аквакультура є відносно новою галуззю органічного виробництва порівняно з органічним сільським господарством, де існує багаторічний досвід на рівні ферм. Ураховуючи зростаючий інтерес споживачів до органічної продукції аквакультури, імовірним є подальше зростання темпів переведення її одиниць на органічне виробництво. Органічна аквакультура повинна ґрунтуватися на вирощуванні молодняку, що має органічне походження. За певних умов також повинна існувати можливість переведення диких вилонених або неорганічних тварин аквакультури на органічне виробництво.

Правила виробництва для аквакультури включають вимоги щодо щільності посадки, якості води, використання органічних кормів, які можуть бути доповнені кормами з ферм сталого розвитку, заборону використання штучних гормонів для штучного нересту. Дотримання вимог законодавства щодо органічної аквакультури дозволяє маркувати рибу, вирощену в системі аквапоніки, як органічну¹⁶.

Правила виробництва харчових продуктів забороняють застосування неорганічних натуральних ароматизаторів. Регламентом дозволено лише «органічні ароматизатори» і «органічні носії». З'явилося поняття «органічна сіль», хоча її використання у виробництві поки що не є обов'язковим; дозволяється збагачення дитячих сумішей і дитячого харчування¹⁷.

Одним з напрямів органічного виробництва є *насінництво та розсадництво*. Органічним вважають насіння і садивний матеріал, розмножені згідно з вимогами відповідного Закону України¹⁸, а саме висівання органічного на-

¹⁶ Нойєндорф Й. Нове органічне законодавство ЄС Регламент (ЄС) 2018/848. Презентація на заході «Структура нового регулювання органічного виробництва в ЄС (основний Регламент та підзаконні нормативно-правові акти), а також істотні відмінності від попереднього регулювання». *Органічна платформа знань*. 2018. 01 січ. URL: <https://dspace.org/organic-platform.org/xmlui/handle/data/435> (дата звернення: 21.09.2024).

¹⁷ Там само.

¹⁸ Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Закон України № № 2496-VIII від 10.07.2018 р. (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

сіння і садіння органічного садивного матеріалу. Доступність органічного насіння є важливою складовою розвитку органічного рослинництва й забезпечення експорту органічної продукції у ЄС в умовах дії нового Регламенту ЄС № 848/2018, що забороняє використання неорганічного насіння в органічному виробництві. Крім того, у цей Регламент внесено зміни щодо попередніх виробничих норм, а саме: введення переліку, що містить усі види, які можна вирощувати винятково як органічні; введення дати, з якої можна використовувати лише органічні сорти; перші вказівки щодо селекції органічних сортів. Згідно з результатами проекту LIVESEED, у окремих країнах — членах ЄС існує недостатнє забезпечення органічним насінням й садивним матеріалом, відсутня прозорість пропозиції на ринку (Bruszk et al., 2020). Органічні фермери ЄС зазначають, що важливою проблемою є низька доступність органічного насіння потрібних їм сортів, адаптованих до місцевих умов.

Наразі й в Україні існують перешкоди для розвитку органічного насінництва, а саме: недоступність органічного насіння; технічні труднощі в його виробництві; неповна імплементація європейського органічного законодавства; відсутність оперативної інформації щодо наявності й попиту на органічне насіння. Розвиток цього напрямку також стримують висока ціна і недостатня поінформованість виробників.

У цілому вимоги органічного законодавства в Україні щодо використання органічного насіння є порівнянними з вимогами Регламенту ЄС. При цьому вимоги останнього обов'язково мають поширюватися на українських органічних виробників, які експортують свою продукцію до ЄС.

Фінансова підтримка виробників органічної продукції регулюється в окремому порядку. Заходи такої підтримки передбачено Регламентами (ЄС) про підтримку розвитку сільських територій Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських територій¹⁹ і про встановлення правил прямих виплат фермерам за схемами підтримки в рамках спільної сільськогосподарської політики²⁰.

Слід наголосити, що в рамках Спільної аграрної політики фермери, які дотримуються вимог, викладених у ст. 29 Регламенту (ЄС) № 834/2007 щодо органічного землеробства, мають право *ipso facto* на виплати за використання сприятливих для клімату і навколишнього середовища агротехнічних практик (ст. 43 Регламенту № 1307/2013), тобто в ЄС законодавчо впрова-

¹⁹ Regulation (EU) 1305/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Council Regulation (EC) No 1698/2005. OJ L 347, 20.12.2013, P. 487—548. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/1305/oj/eng> (дата звернення: 18.09.2024).

²⁰ Regulation (EU) 1307/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing rules for direct payments to farmers under support schemes within the framework of the common agricultural policy and repealing Council Regulation (EC) No 637/2008 and Council Regulation (EC) No 73/2009. OJ L 347, 20.12.2013, P. 608—670. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/1307/oj/eng> (дата звернення: 18.09.2024).

но право органічних фермерів на виплати. В Україні, згідно з чинним Законом, задекларовано лише можливість надання такої підтримки. Наразі підтримка операторам у рамках державних програм за рахунок видатків державного бюджету не надається.

Усе це охоплює більшість напрямів діяльності органічного сектору України, і хоча деякі питання були врегульовані вітчизняними законотворчими органами на стадії розробки відповідних нормативно-правових актів, вітчизняний органічний сектор потребує оновлення законодавства для його наближення до законодавства ЄС. Такий перегляд є важливою складовою євроінтеграційного процесу України.

ВИСНОВКИ

Виробництво органічної продукції — один з премінентних напрямів розвитку сільського господарства в Україні. Подальша активізація такої діяльності потребує постійного вдосконалення законодавства щодо виробництва органічної продукції з метою його наближення до органічного законодавства Європейського Союзу. Правове регулювання органічного виробництва як у ЄС, так і в Україні перебуває на етапі активних змін.

В Україні відбувається швидка імплементація європейських правових засад регулювання органічного господарювання. Це потребує результативного впровадження світового досвіду застосування сучасних механізмів як системної підтримки сертифікованого органічного виробництва, так і споживання органічних продуктів. Даний підхід сприятиме збільшенню прибутковості агровиробників, розширенню експортного потенціалу високоякісної продукції, підвищенню загального рівня продовольчої безпеки в Україні.

Європейська комісія повністю оновила нормативно-правову базу, яка регулює органічне виробництво і реалізацію органічної продукції. Це оновлення обумовлює перегляд і внесення змін до чинного Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», що передбачає його наближення до законодавства ЄС.

У рамках САП європейські фермери отримують значні обсяги підтримки за використання сприятливих для клімату і навколишнього середовища практик. Ураховуючи екологічну спрямованість і високу витратність органічного виробництва, в Україні в повоєнний період також необхідно законодавчо впровадити право органічних операторів на підтримку з державного бюджету. Належне законодавче регулювання органічного виробництва вимагає затвердження ключових принципів, які обумовлюються необхідністю: впровадження європейських норм в українське законодавство; захисту іміджу виробників органічної продукції на ринку; свідомого вибору суспільства; відкритого доступу до інформації про операторів, які працюють на ринку; зростання кількості споживачів органічного

продовольства; сприяння захисту навколишнього середовища; розвитку сільських територій. Виробництво органічної продукції вимагає сертифікації, яка гарантуватиме відповідність продукції певним стандартам і вимогам, що забезпечить довіру з боку споживачів і відкриє доступ до високомаржинальних ринків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Вашченко, В. (2023). Розвиток органічної продукції в Україні. *Київський економічний науковий журнал*, 3, 24-29. <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-3-4>
- Городняк, І., Петровський, С. (2023). Аналіз ринку органічної продукції в Україні. *Економічний простір*, 184, 31-35. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-5>
- Прокопенко, К., Удова, Л. (2022). Сучасний стан та перспективи розвитку органічного виробництва в Україні: із думкою про майбутнє. *Економіка і прогнозування*, 1, 160-176. <https://doi.org/10.15407/eip2022.01.160>
- Хаєцька, О. (2019). Перспективи розвитку ринку органічної продукції в Україні та світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*, 6, 38-48. <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2019-6-5>
- Берсучка, С., Козичева, Т. (2020). Сучасний стан і перспективи розвитку ринку органічної продукції. *Економічний вісник Донбасу*, 2 (60), 165-172. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-2\(60\)-165-172](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-2(60)-165-172)
- Чичкало-Кондрацька, І., Федіна, О. (2016). Перспективи розвитку експорту української органічної продукції до Європейського Союзу. *Економічний простір*, 105, 34-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2016_105_6
- Малюхліб, О. (2021). Актуальні питання розвитку органічного виробництва в Україні в умовах євроінтеграції. *Право і суспільство*, 5, 100-109. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.14>
- Ігнатенко, І. (2021). Перспективи розвитку органічного сільського господарства України у процесі інтеграції до Європейського Союзу. *Правова позиція*, 3 (32), 70-74. <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2021-3.13>
- Мовчан, Ю. (2021). Органічне виробництво в Україні та ЄС: динаміка нормотворчого процесу. *Юридичний науковий електронний журнал*, 1, 320-322. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/79>
- Bruszk, A., Nuijten, E., Rey, F., Chable, V., Mendes Moreira, P. (2020). *Liveseed — boosting organic seed and plant breeding across Europe*. 27 p. URL: <https://www.liveseed.eu/wp-content/uploads/2020/11/LIVESEED-%E2%80%93-Boosting-Organic-Seed-and-Plant-Breeding-Across-Europe.pdf>

Надійшла 23.09.2024

Прорецензована 10.10.2024

Доопрацьована 31.10.2024

Підписана до друку 08.11.2024

REFERENCES

- Vashchenko, V. (2023). Development of the organic market in Ukraine. *Kyiv Economic Scientific Journal*, 3, 24-29. <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-3-4> [in Ukrainian].
- Horodniak, I., Petrovskiy, S. (2023). Analysis of the market of organic products in Ukraine. *Economic Scope*, 184, 31-35. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-5> [in Ukrainian].

- Prokopenko, K., Udova, L. (2022). Current state and prospects of organic production development in Ukraine: with the thought of the future. *Economy and Forecasting*, 1, 160-176. <https://doi.org/10.15407/eip2022.01.160> [in Ukrainian].
- Khaietska, O. (2019). Prospects for organic production market development in Ukraine and the world. *Economy, finances, management: Topical issues of science and practice*, 6, 38-48. <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2019-6-5> [in Ukrainian].
- Bersutska, S., Kozychева, T. (2020). The Current State and Development Prospects of the Market for Organic Products. *Economic Herald of the Donbas*, 2 (60), 165-172. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-2\(60\)-165-172](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-2(60)-165-172) [in Ukrainian].
- Chychkalo-Kondratska, I., Fedina, O. (2016). Development prospects of export of Ukrainian organic products to the European Union. *Economic Scope*, 105, 34-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2016_105_6 [in Ukrainian].
- Malokhlib, O. (2021). Current issues of development of organic production in Ukraine in the context of European integration. *Law and Society*, 5, 100-109. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.14> [in Ukrainian].
- Ignatenko, I. (2021). Prospects for the development of organic agriculture in Ukraine in the process of EU integration. *Legal Position*, 3 (32), 70-74. <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2021-3.13> [in Ukrainian].
- Movchan, Yu. (2021). Organic production in Ukraine and the EU: dynamics of regulation. *Juridical scientific and electronic journal*, 1, 320-322. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/79> [in Ukrainian].
- Bruszik, A., Nuijten, E., Rey, F., Chable, V., Mendes Moreira, P. (2020). Liveseed — boosting organic seed and plant breeding across Europe. 27 p. URL: <https://www.liveseed.eu/wp-content/uploads/2020/11/LIVESEED-%E2%80%93-Boosting-Organic-Seed-and-Plant-Breeding-Across-Europe.pdf>

Received on September 23, 2024

Reviewed on October 10, 2024

Revised on October 31, 2024

Signed for printing on November 8, 2024

Kateryna Prokopenko, PhD (Econ.), Senior Research Fellow,
Leading Research Fellow of the Department of Forms
and Methods of Management in the Agri-food Complex
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasna Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine
Liudmyla Udova, PhD (Econ.), Senior Research Fellow,
Senior Research Fellow of the Department of Forms
and Methods of Management in the Agri-food Complex
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasna Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

REGULATION OF THE ORGANIC SECTOR IN UKRAINE FROM THE STANDPOINT OF IMPLEMENTING NEW EU LEGISLATION

Strategic advantages for producers of organic products encompass market, environmental, economic and innovation aspects that increase their competitiveness on domestic and foreign markets. With the beginning of the large-scale invasion, farmers were faced with the lack of opportunity to conduct agricultural activities due to occupation, land mining and destruction of infrastructure. This negatively affected the development of the organic sector, yet it remained important and relevant.

The features and problems of forming the legislation regulating the organic sector's activities in Ukraine are considered. It is noted that the role of national organic legislation is determined by its impact on the development and support of the organic sector, ensuring the quality of organic products and protection of consumer interests. Using the historical method and the method of regulatory and legal analysis, the process of changing the legislative framework of organic production is studied from the standpoint of harmonizing national legislation with EU legislation, adoption and full implementation of a new law on organic production, which meets the requirements of the no longer valid Regulation (EC) No 834/2007.

It is emphasized that the key changes concerned the introduction of the production process certification, not the product certification; standardizing an effective system of organic production control by delegating the control function by the state to private certification bodies. Thanks to these measures, despite the full-scale invasion, state registers in the field of organic production were created and the first domestic certification organization "Organic Standard" began its work. However, with the adoption of the new Regulation (EU) 2018/848, Ukrainian legislation requires further adaptation to EU organic law. It is determined that the current EU organic legislation includes key innovations related to increased control, simplified certification for small farmers and new rules for the import of organic products. It is in these areas that national legislation should change in order to further approximate European standards.

Keywords: *organic agricultural production; EU legislation; Ukrainian legislation; standards; certification.*